

ИНТЕРАКТИВНА НАСТАВА У МАЛОЈ ГРУПИ

№ УВОДНЕ НАПОМЕНЕ № ВРСТЕ И ВЕЛИЧИНА ГРУПА
№ ВРСТЕ ИНТЕРАКТИВНОГ РАДА У МАЛОЈ ГРУПИ
№ ИНТЕРАКТИВНА НАСТАВА У МАЛОЈ ГРУПИ

Уводне напомене

Основна слабост традиционалне наставе је недовољна активност ученика у учионичком раду, или, другачије речено, сиромашна интеракција. У великим одељењима од по 30 и више ученика теже је остварити добру интеракцију јер ученик ретко долази у прилику да се исказе, да наставнику и вршњацима упуту информацију што је услов за започињање интерактивног односа. У мањој групи далеко је лакше остварити сарадњу и добити подршку чланова. Логично, и рад у малој групи неће бити ефикасан ако наставник не инсистира на кључним елементима који носе структуру неког садржаја и не указује на најбитније информације.

Групна интеракција има своју генезу која, по мишљењу Тукмена и Џенсена, пролази кроз пет фаза: а) формирање (интеракције су површне, чланови се труде да се упознају и приближе); б) усклађивање (група пролази кроз сукобе у којима појединци настоје да се докажу, изборе за што бољи статус и да утичу на групне одлуке при чему се уче да саслушају друге); в) утврђивање групних норми (по разрешењу сукоба и објективног сагледавања чињеница, чланови почињу да се међусобно уважавају, да изграђују и схватају групне норме и циљеве) г) реализација (група продуктивно ради, чланови се усредсређују на циљеве и обавезе); д) закључивање (чланови своде резултате и процењују заједничка постигнућа).

Врсте и величина група

Постоји више критерија за формирање група, а најчешћи су: међусобни афинитети и другарске везе, успех у учењу, заједничка интересовања и приближно исте специјалне способности, специфичност задатка који треба решити.

У литератури се помиње низ различитих ученичких група класификованих по разним критеријумима: према обдарености, односно према посебним способностима, према одређеном радном задатку, према интересовањима ученика, за помоћ слабијим ученицима, према међусобним афинитетима. Навешћемо само оне које се у пракси најчешће појављују.

Групе формиране према обдарености (посебним способностима). То су групе састављене од ученика истих посебних способности. У пракси то су групе ученика обдарених за математику, или језик, за биологију, за неке спортске дисциплине. Оне се јављају у облику ученичких секција, или у оквиру додатне наставе. Рад у таквим групама омогућује ученицима да даље и убрзано развијају своје способности. Такве ученике треба укључивати у групе у којима су слабији ученици, којима треба помоћи и мотивисати их.

Групе формиране према одређеном задатку. У пракси тако се најчешће формирају групе јер наставнику омогућују да успешно реализује постављене циљеве. Зависно од природе градива, знања ученика и састава одељења оне ће бити различито компоноване.

Групе формиране према интересовањима. Донекле су сличне групама формираним према посебним способностима, јер се најчешће догађа да се ученици највише заинтересовани за области за које имају највише дара. Оне помажу ученицима да развијају своја интересовања и проширују видике и шире него што захтева наставни програм.

Групе за помоћ слабијим ученицима. Чине их бољи ученици и привременог су карактера. Њихов је задатак да помажу слабијим ученицима, а кад га обаве гасе се. Постоји опасност да чланови оваквих група придају сувише велику важност себи и да се потцењивачки односе према другима па је зато боље да буду повременог карактера.

Групе формиране према међусобним афинитетима. У такве групе укључују се ученици који се међусобно највише друже и испомажу. У њима владају хармонични односи и зато могу да буду врло трајне. Поставља се, међутим, питање колико овакве групе могу да допринесу остваривању наставних задатака, јер сама групна кохезија за то није довољна

Ако се глобално посматра, групе се формирају на основу два широко постављена критерија – хомогености и хетерогености. Све досад поменуте врсте група могу се организовати на основу критеријума хомогености и критеријума хетерогености.

Хомогене групе састављају се од чланова који имају иста својства. Које ће се својство узети као основа за састав групе зависи од потреба. Ако одељење или школа учествује на неком такмичењу у трчању на 100 метара, онда ће групу (екипу) сачињавати најбољи спринтери, ако је реч о такмичењу из математике одабира се група најбољих математичара итд. Ако би се хомогене групе формирале у редовној настави, одељење би требало поделити на више група по четири ученика и то према нивоу знања и способности. Прворангирану групу чинила би четири најбоља ученика, а наредну групу би чинила четири који следе по успеху и тако редом док се комплетно одељење не издели на групе. Најбоља група добија најтеже задатке, а најслабија најлакше. Међу групама треба да постоји сарадња. Најбоља група помаже следећој по рангу да савлада исти садржај, друга група помаже трећој и тако редом групе сарађују по нивоима. Сматра се да је учење од вршњака врло ефикасно. Формирање хомогених група у настави може имати лоше последице. Подела на групе према успеху може обесхрабрити оне слабије, а

ученици у бољим групама могу почети да се потцењивачки односе према оним слабијим.

Хетерогене групе чине ученици различитог нивоа знања и способности. Како ће се формирати зависи од задатака које треба остварити. Циљ је да групе буду уједначене по квалитету, тј. да у свакој буде један од најбољих, један или два просечна и један слабији ученик. Групе се могу уједначити тако што ће наставник ранговати ученике по успеху и способностима тако да добије три категорије – најбољи, просечни, слабији. Ако у категорији најбољих има пет ученика (рангованих од један до пет), у категорији просечних 12 (рангованих од шест до 17) и у категорији слабијих пет ученика (рангованих од 18 до 22), онда ће наставник једну групу формирати тако што ће у њу укључити првог од најуспешнијих (ранг 1) и последњег од слабијих (ранг 22) и два ученика из средине категорије просечних (ранг 11 и 12). На исти начин се формирају и остале групе. Групе се могу формирати и разбрајањем. Ученицима се каже да, по реду седења, изговоре по један број. Први ученик изговори *један*, други *два*, трећи *три*, четврти *четири*, пети *пет*. Сада почиње други круг: ученик који је на реду изговори *један*, следећи *два* и тако редом до *пет* па онда почиње ново бројање од један до пет. Кад су се се ученици изређали, формирају се групе тако да једну чине ученици који су изговорили *један*, *другу* ученици који су изговорили *два* и тако редом. Овакво формирање група јесте непристрасно, али се њиме тешко постиже групна уједначеност по успеху.

Величина групе зависи он разних чинилаца (броја ученика у одељењу, природе наставног градива, расположивог дидактичког материјала), али је пракса показала да су најефикасније групе састављене од 3-4 члана мада се може толерисати и шест чланова. У превеликим групама тешко је организовати рад, немају сви чланови групе могућности да учествују у решавању задатака, наметљиви појединци присвајају за себе улогу арбитра, тешко је контролисати рад.

Врсте интерактивног рада у малој групи

Према врсти радних задатака групни рад може бити двојак: а) све групе добијају исте задатке и тако се међусобно такмиче, а, на крају, рад се обједињава и б) групе добијају различите задатке нарочито кад треба обрадити неке сложеније и обимније теме, а, на крају часа, синтетузује се њихов рад.

Рад у коме групе имају исте задатке (такмичарски рад) може да буде подстицај ученицима да се максимално заложу како би њихова група, у фази обједињавања, била најбоља или међу најбољима. У завршном делу рада наставник треба дискретно да усмерава ученичку расправу, да ученике, ако треба, кратким питањима, подстиче да образлажу своје ставове и наводи их да само дају закључне судове. Предности такмичарског рада су у томе што он омогућује да дође до непосредног разговора (расправе) између ученика. „Разговорна лоптица“ се не враћа увек наставнику него иде од ученика до ученика. У оваквом раду распоред столова у којима седе ученици треба да буде потковичаст. Такмичарски групни рад носи собом и одређене опасности. Критика може да се претвори у критизерство, да постане средство егоистичног групног надметања и личног истицања. Ученици могу схватити да је најважнији циљ да њихова група „победи“ (циљ би требало да буде одговарајући допринос укупном резултату) што би могло водити нездравом ривалитету са опасним последицама по одељењски колектив. Зато је задатак наставника да ненаметљиво ствара сарадничку атмосферу, а не да подгрева победничке амбиције.

Групе добијају различите задатке кад треба да се обради нека обимнија и сложенија тема. У првом делу часа ученике треба глобално упутити у тему и поделити радне задатке. После тога групе самостално раде, свако по свом плану рада о чему брине груповођа. Није целисходно да се тражи апсолутна тишина јер чланови групе морају да се међусобно договарају. У фази синтезе треба омогућити свим

члановима групе да дођу до изражаја (један је извештач, други илустратор, трећи показивач на рељефу). Пошто се на тај начин обрађује градиво, група је у функцији наставника, јер осталим ученицима тумачи наставну грађу. Када један, или неколико, извештача заврши излагање, започиње разговор који треба сводити у „левак“, ка закључцима.

Поделом различитих задатака групама обезбеђује се потпунија и свестранија обрада планиране теме кроз самосталну групну активност. За такав рад потребно је ученичко искуство и, до одређеног степена, развијено апстрактно мишљење па је зато примереније старијим разредима основне школе и, логично, у средњој школи и на вишим нивоима образовног система. Искуство је показало да групни извештаји, који се подносе у фази синтезе, често нису задовољавајућег квалитета, да се најчешће читају и да осталом делу одељења нису занимљиви. Те недостатке треба да отклања наставник повременим и ненаметљивим упадицама постављајући кратка потпитања и тражећи додатна објашњења.

Интерактивна настава у малој групи

Рад у малој групи се заснива на доприносу сваког члана укупном резултату. У таквом раду мора да постоји интеракција, саоднос. Да бисмо објаснили шта је интерактивно учење, морамо поћи од питања *шта је интеракција*. Д. Крстић каже да је интеракција узајамно деловање понашања двеју или више јединки, где један акт побуђује реципрочно или несразмерно други, са могућим даљим међуутицајем.

Термин се може односити на узајамност два или више система.

Друштвена интеракција је међусобни динамички однос у друштвеном простору. Обухвата институционално и ванинституционално понашање, са мањом или већом разликом између видова друштвене динамике и интеракције, за-

висно од природе институционалног система, као и природе стварних друштвених односа.

Сензорна интеракција је узајамно дејство једновремено датих различитих података у оквиру посебних чулних модалитета. Ту спада и међусобно утицање и мешање процеса у различитим чулима.

У свакој, па и у традиционалној, настави постоји интеракција, само је она заступљена у различитом степену. У традиционалној је сиромашна јер је у њој далеко већа активност наставника него ученика. Мала група је погодна да сваки ученик испољи не само мисаоне, радне и вољне одлике него и укупан однос према вршњацима (социјализација). Настава је богата интеракцијом кад ученик стиче знања у сталној сарадњи са вршњацима и наставником. Такав процес доприноси

позитивним променама у размишљању и понашању. Џонсонови су групне процесе графички приказали у три концентрична круга: спољни круг означава позитивну сарадњу, средишни позитивну интеракцију, а унутрашњи постигнуће.

Johnson and Johnson, 1984

Сви елементи су међусобно повезани. Позитивна сарадња води позитивној интеракцији, али ту постоји муђусобан и обостран утицај што води постигнућу у које се увршћу-

ју и позитивне везе, психолошко прилагођавање и социјална компетенција. Ако бисмо ову шему превели на интерактивну наставу у групи, она би се могла вербално изразити овако: ученик сарађује са другим члановима групе (учи); он делује на њих и они на њега, они улажу мисаони, вољни и емоционални напор да би стекли нова знања и у томе процесу успостављају међусобне везе, прилагођавају се и социјализују.

Истраживања су показала да се наставни задаци брже и боље остварују ако ученици истог узраста раде у малој групи међусобно сарађујући и проверавајући своје идеје. Многи дидактичари су указивали на опасност да се поједини чланови групе пасивно односе према задацима, да је њихов допринос мали и да се заклањају иза укупног резултата који је, у ствари, плод рада оних активнијих чланова. Због тога је веома битно да се задаци у оквиру саме групе поделе тако да сваки појединац има неку обавезу, а да сви расправљају о налазу сваког члана. Поделом задатака унутар групе обавезују се и они који евентуално нису заинтересовани за рад у групи јер хоће да се истакну као појединци. Ове опасности се успешно избегавају ако се оствари потребна групна кохезија, односно ако сваки члан мисли не само на свој резултат него и на групно остварење.

Самим тим што се ради у малој групи потискују се такмичарски карактер и ривалство као битне одлике традиционалне наставе у којој је све засновано на конкуренцији и надметању појединаца. Уместо тога, групни рад се заснива на сарадњи и интеракцији што појачава напоре у реализацији циљева. Данас је готово и немогуће замислити решавање сложених интелектуалних задатака без тимскога рада, а група је тим. У тиму резултат се не добија механичким сабирањем појединачних резултата него уједињеном енергијом свих чланова чији је потенцијал већи од простог збира индивидуалних енергија.

Добро увежбане и кохерентне групе успевају да а) мотивишу и активирају сваког члана, б) да развију само-

поуздање и сигурност код свих чланова, в) да развију емпатијске односе и уважавање друкчијег мишљења, г) да охрабре чланове да слободно и јавно износе, образлажу и бране своје ставове.

ПРИМЕР ЗА ПРАКСУ: Обрада књижевног текста

Узећемо за пример обраду народне песме *Љубавни растанак* у 7. разреду основне школе. Песма је, по својим уметничким вредностима и дадактичким захтевима, врло изазовна и захтева врло промишљену обраду. Полази се од претпоставке да ученици већ знају основна стилска средства (мотив, епитет, метафора, хипербола). Без тога немогуће је кроз групни рад обрадити ову песму. У уводном делу часа сам наставник треба да прочита ову песму.

Љубавни растанак

Два цвијета у бостану расла:

плави зумбул и зелена када.

Плави зумбул оде на Дољане,

оста када у бостану сама.

поручује зумбул са Дољана:

*„Душо моја, у бостану кадо,
како ти је у бостану самој?“*

Одговара из бостана када:

„Што је небо – да је лист `артије,

што је гора – да су калемови,

што је море – даје црн мурећен,

пак да пишем три године дана,

не би `моји` исписала јада!“

После читања треба објаснити непознате речи – *бостан* (турцизам, врт), *калем* (турцизам, перо којим се некад писало), *мурећен* (турцизам, мастило). Затим наставник дели задатке по групама.

Прва група треба да одговори на питања: Ко су два цвета у овој песми? Ко је *плави зумбул*, а ко *зелена када*? Како се зове такво стилско средство? Наведите неколико примера употребе тога стилског средства из неког књижевног текста или свакодневног говора.

Друга група: Добро размислите о *кадином* одговору на питање *плавог зумбула*. Како се зове изражајно средство дато у пет завршних стихова? Које осећање је тиме исказано? Наведите неколико примера употребе таквога средства.

Трећа група: Који је основни мотив ове песме? Чиме је изазван *кадин* бол? Размислите о наслову ове песме. Знате ли неку песму, књижевно дело у коме је описан бол због љубавног растанка.

Четврта група: Испричајте (напишите) својим речима, не користећи песничка изражајна средства, ову песму. Да ли је она сачувала своју уметничку вредност? Како се назива тај завијени начин казивања у коме су за праве личности коришћени други, симболични називи и имена, а читава радња се исказује посредно помоћу пренесених значења? Знате ли неку басну у којој се користи такво изражајно средство? Кад се у некој басни говори о лукавој лисици, на кога се мисли?

Пета група: Илустрирајте ову песму. Настојте да илустрација сачува основно осећање исказано у песми.

У завршном делу часа свака група подноси извештај, води се расправа, а затим следи синтеза.